

Henrik blev först på plats efter bussolyckan

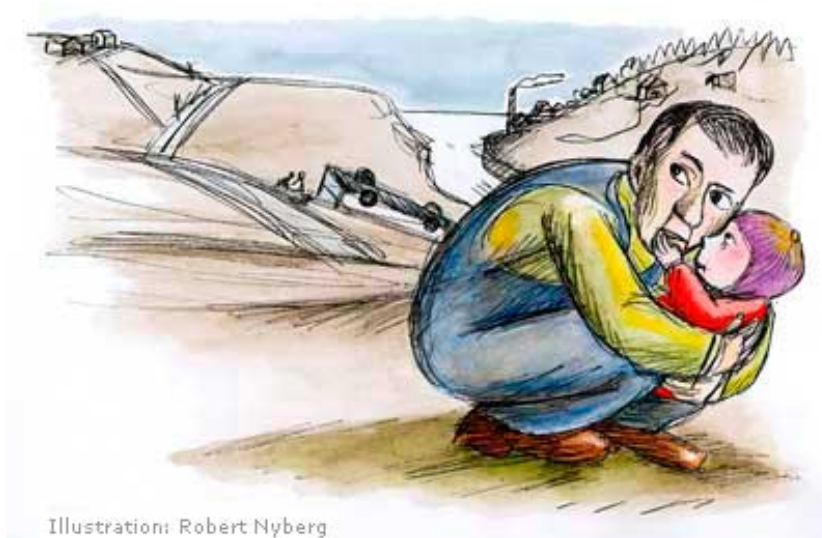

Illustration: Robert Nyberg

Henrik blev först på plats efter bussolyckan

En olycka med en timmerbil och en skolbuss inträffade i september 2001 i Liden utanför Sundsvall. Sex människor miste livet. Som så ofta annars var en privatperson först på plats efter att olyckan skett. Den här gången hette han Henrik.

Det är den 17 september, 2001. Henrik är föräldraledig med sin dotter Maja, ett år. Den här dagen är de på väg till Henriks bror för att hjälpa honom att kapa ved.

När de närmar sig Liden har Maja somnat. På en raksträcka ser han något som ligger på vägen. Han kommer närmare och inser att det är en stor mängd timmerstockar som blockerar hela vägen. På vänster sida av vägen, i ett sluttande dike, ligger en timmerbil upp och ner.

Och vad Henrik ännu inte vet, det är att han är först på plats på en av de mest omskrivna olyckor i Sverige på senare år, en olycka där två vuxna och fyra skolbarn miste livet.

Henrik blev först på plats efter bussolyckan - fortsättning

"Min första instinkt var att ringa 112"

- Jag stannade bilen och sprang fram till vägkanten. Min första instinkt var att ringa 112, men samtidigt kom det en kille nerspringandes från en av gårdarna med två brandsläckare i händerna. Han hade redan ringt.

Tillsammans klättrar de ner för slänten till timmerbilen vars motor är igång och hjul fortfarande snurrar. Samtidigt ser han också en buss 200 meter längre fram på vägen, även den i diket.

De försöker få stopp på motorn och hittar efter lite famlande startvredet. Lastbilschauffören är medvetslös och sitter fastkilad från midjan och ner.

- Först nu insåg jag att de som stod utanför bussen var ungdomar som ropade på hjälp, säger Henrik. Jag kutade till bussen och där cirka tio ungdomar satt och stod på grässlänten. De ropade på hjälp. Jag såg några som blödde, men den ende som verkade vara allvarligt skadad var en kille som låg i gräset med ett rejält jack i huvudet.

Henrik går längs med långsidan av bussen fram till fronten. Vad han där får se borde ingen behöva se. Busschauffören är död, han ser tre skolbarn; två av dem döda, det tredje dött eller mycket allvarligt skadat.

- Uppenbarligen hade timmerstockar trängt igenom framrutan. Det var de barn som satt på de första raderna som farit mest illa.

Hämtade första hjälpen-väska

Han ser ingen annan inne i den demolerade bussen och inser att det lilla han kan göra kan han göra för killen som ligger skadad på gräsmattan.

- Nu hade det börjat strömma ner folk från gårdarna omkring. Jag sprang tillbaka till min bil för att hämta en första hjälpen-väska.

Henrik blev först på plats efter bussolyckan - fortsättning

Väl framme vid bilen har Maja vaknat, hon sitter och skriker i sin bilstol.

- Jag försökte lugna henne i några sekunder och sprang sen tillbaka till bussen. När jag kom fram till killen satt där en vuxen kvinna vid honom. Jag gav henne väskan.

Henrik går ner till bussen igen och nu hörs det skrik inifrån. Det låter som två pojkar som sitter instängda i bussen. Men det går inte att se dem.

- Det fanns tre andra vuxna vid bussen och jag och en gubbe försökte lyfta bort timmerstockar som låg i vägen. Vi hoppades väl på nåt sätt komma åt killarna. Men vi insåg snart att det inte skulle gå, stockarna låg fastkilade i varandra som ett jättelikt plockepinn.

- I det här skedet hade det kommit två brandbilar norrifrån samt en polishelikopter som landade borta vid timmerbilen. Det hade också kommit personbilar från båda hållen. Då bestämde jag mig för att titta till Maja. Jag sprang dit och jag har aldrig sett henne så uppriven. Hon skrek och såg alldeles skräckslagen ut. Helikoptern hade landat bara 50 meter från bilen. Samtidigt som jag står där kommer den första ambulansen. Då bedömde jag att jag inte var till nytta mer, jag kände starkt att jag ville ha Maja därifrån.

Folk la blommor vid vägkanten

Henrik sätter sig i bilen. Men han åker inte hem, han tar en omväg runt olycksplatsen och kommer fram ett par hundra meter bortanför. Där stannar han bilen.

- Alldeles bredvid låg en kohage, jag tog Maja dit och vi tittade på kossorna en stund tills hon lugnat ner sig. Därifrån kunde man inte se olycksplatsen, men jag hörde aktivitet.

- Sen körde jag till brorsan. Först då grät jag, i bilen på väg från olyckan.

Henrik blev först på plats efter bussolyckan - fortsättning

Henriks bror tycker inte de ska jobba med veden, men Henrik står på sig, är påstridig.

- Vi slet hela dagen, och till vår hjälp hade vi en klyv och en mindre traktor. Det var bisarrt, när vi stod där och jobbade kände jag samma lukt av olja och trä som på olycksplatsen.

- Vi åkte hem till Sundsvall nästa dag. Det stod folk vid olycksplatsen och la blommor vid väggkanten. Jag stannade vid sidan och funderade på om jag skulle gå ur, om jag skulle prata med de som var där eller bara gå och titta. Men jag gjorde ingetdera, efter någon minut åkte vi därifrån.

Fotnot 1: Fyra barn dog i olyckan som orsakades av att ett däck på timmerbilen exploderat och föraren tappat kontrollen över sitt fordon. Busschauffören omkom omedelbart och timmerbilsföraren dog på sjukhus samma eftermiddag.

Fotnot 2. Henrik och Maja heter egentligen något annat.

- Första halvminuten kändes överklig

Minnesbilderna av olyckan lever med Henrik. "Jag tänker på det ofta", berättar han. Foto: Pressens Bild

- Första halvminuten kändes överklig

Minnesbilderna av olyckan i Liden lever med Henrik. Kunde han gjort mer? Borde han själv söka hjälp för att bearbeta det han upplevt? Här berättar han själv om tiden som gått, om sina funderingar.

Det har gått ett drygt år sedan Henrik kom först till olycksplatsen i Liden. Ändå är det få som vet att han var där. Han har inte berättat för många, han har inte tagit kontakt med polisen eller med de krisgrupper som upprättades efter olyckan. Varför inte?

- Jag vet inte. Men det kändes inte som min del i det hela var så viktig, att det jag såg var viktigt. Vad kan jag berätta? Det är något som vem som helst kan råka ut för, jag råkade vara där. Det är inte mycket mer med det.

- Och de krisgrupper som det talades om, de verkar mest ha varit i kyrkans regi, som ett slags själavård. Som icke-kyrklig trodde jag inte jag skulle fått ut så mycket av det. Jag kanske är fördomsfull, men jag hade inget behov av att prata med en präst, säger han.

Inga mardrömmar

Henrik följde förstas nyheterna noga dagarna efter olyckan. Men han vet inte vilka det var som dog, hur det gick för killen på gräsmattan eller killarna som satt instängda i bussen.

- Jag har inte brytt mig om att ta reda på det. Om det är ett hälsotecken eller tyder på nåt slags sjuklig förnekelse, det vet jag inte.

Men Henrik säger han mår bra. Han har inte haft några mardrömmar, han har åkt förbi olycksplatsen vid åtskilliga tillfällen utan att besväras av det.

- Första halvminuten kändes överklig - fortsättning

- Jag tror att vedkapningen hos brorsan fungerade som ett slags terapi för mig. Det var bisarrt på ett sätt med samma lukter och så vidare, men det kändes bra, jag slet där och kunde samtidigt bearbeta vad jag upplevt. Dessutom har jag en ganska osentimental bild av liv och död, det var inte första gången jag sett döden på nära håll.

- Men visst tänker jag på det ofta. Samtidigt tänker jag att jag på sätt och vis också haft en jäkla tur. Tänk om jag kört något fortare eller om vi startat hemifrån tidigare, då kunde det ha varit Maja och jag som kom i vägen för timmerbilen.

Kände mest vanmakt

Känner du någon skuld?

- Nej. Det var inte mycket jag kunde göra. Men jag minns att jag retade mig oerhört på att vi inte kunde nå killarna som satt i bussen.

- Det lilla jag kunde om ABC och sånt hade jag lärt mig i lumpen och fick jag idag möjlighet att fräscha upp de kunskaperna skulle jag ta chansen. Men jag vet inte om det hade gjort någon skillnad då, det var inte mycket man kunde göra med en liten första hjälpen-väska.

Kände du att du var till nytta?

- Nej. Mest vanmakt. Och att Maja satt i bilen gjorde det hela mycket svårare, det blev en stark konflikt. Hade det inte varit för henne hade jag förstås varit kvar längre och då hade jag förmodligen också pratat med folk på plats, då hade jag inte varit så anonym som jag nu blev.

Tänkte du tanken: hur hamnade jag här?

- Ja. Första halvminuten kändes det överkligt, när jag insåg att jag var först på plats. Trots att jag då inte ens sett bussen, men timmerbilen var stort nog. Det rök ju ur den och min

---

- Första halvminuten kändes överklig - fortsättning

första tanke var: Vågar jag stanna här med Maja? Tänk om skiten exploderar.

En enda gång har upplevelserna av olyckan överrumplat Henrik. Det var för någon månad sedan när TV2 visade ett minnesprogram om olyckan och Henrik råkade slå på TV:n just då. Då vällde känslor fram han inte riktigt kunde hantera.

- Jag måste erkänna att jag blev förvånad över min reaktion. Jag hade mått bra, trodde det var lugnt. Men TV-bilderna visade detaljer, bilder jag nu mindes, det blev så påtagligt den kvällen.

Efter det beslöt Henrik att tala med en god vän som är ambulansförare. Han har också nuddat vid tanken att prata med en terapeut, men mått så pass bra att han inte prioriterat det.

Fotnot: Henrik och Maja heter egentligen något annat.

Hjälpen som finns att få - efteråt

Hjälpen som finns att få - efteråt

Vid större olyckor och katastrofer aktiveras ofta två grupperingar med professionella stödpersoner för att hjälpa drabbade. Vid sjukhusen upprättas krisgrupper som kan ge stöd till drabbade och anhöriga till skadade som vårdas på sjukhus.

Sjukhusens krisgrupper är till för att hjälpa de drabbade och anhöriga. Personerna på bilden har inget samband med texten. Foto: Pressens Bild

Krisgruppen aktiveras av sjukhusets PKL-grupp

(psykiatrisk krisledningsgrupp) som också samordnar resurserna med kommunernas POSOM-grupper (psykisk och socialt omhändertagande). De tar hand om drabbade som behöver psykiskt stöd men inte är i behov av sjukvård.

POSOM-gruppen kallas in av till exempel räddningsledare eller polis.

Vilken typ av stöd finns att få?

POSOM-gruppen består av personer som är vana i sin profession att möta människor i kris. Gruppen fungerar som medmänskligt stöd till drabbade och kan ge allt från emotionell första hjälp till hjälp med praktiska problem. Oftast ingår personer från räddningstjänst, polis, sjukvård, socialförvaltning, skola, kyrkan och civilförsvaret.

Sjukhusens krisgrupper sätts samman efter behov och kan bestå av sjuksköterskor, präster, läkare och personal från psykiatrien.

Om jag bara är på genomresa - kan jag få hjälp i min hemkommun?

Ja, ofta meddelar POSOM-gruppen på olycksplatsen din hemkommun.

Om olyckan inte berör så många - var får jag då hjälp?

Sjukhusen har beredskap i form av en jourhavande kurator eller krisgrupp. På några orter i landet finns Samtalsakuten. Den är ett samarbete mellan kommun, landsting och Svenska Kyrkan och som fungerar som stöd till människor i en livskris.

Hjälpen som finns att få - efteråt - fortsättning

Om jag först efter någon månad kommer på att jag behöver hjälp, vart vänder jag mig då?

Din vårdcentral eller sjukhuset om behovet är akut.

Är det gratis?

POSOM-gruppens insatser i akutskedet kostar inget för den enskilde. För sjukhusets insatser gäller landstingens tariffer. I många landsting är t ex besök hos kurator kostnadsfria.

Varför finns det ingen POSOM-grupp i min kommun?

I allmänna råd från socialstyrelsen (1991:2) sägs att det inom varje kommun bör finnas en beredskapsgrupp för psykiskt och socialt omhändertagande vid katastrofer, vars deltagare med kort varsel skall kunna agera och vid behov frikopplas från respektive ordinarie arbetsuppgifter. Gruppen kan ha olika namn, organisation och sammansättning beroende på kommun.

Lyssnare hjälper hjälparen ur krisen

Det är viktigt att ventilera det du varit med om. Och det behöver inte vara ett proffs som lyssnar, huvudsaken är att den man talar med tar sig tid att lyssna. Foto: Pressens Bild

Lyssnare hjälper hjälparen ur krisen

En olycksplats är ofta en kaotisk miljö. Som privatperson är man oförberedd på det man upplever samtidigt som man försöker hjälpa till. Men sedan, när allt är över - när vi kör därifrån, dagen efter på jobbet - hur reagerar vi då? Vilka processer sätts igång och hur hanterar vi dem på bästa sätt?

Vibeke Hyltén Cavallius arbetar som utbildningssamordnare i bland annat Kris och medmänskligt stöd på Röda Korset. Hon berättar att man som privatperson kan hamna i en sorts chocktillstånd när man är först på plats vid en svår olycka. Men det är inte ett chocktillstånd som behöver göra oss handlingsförlamade, det vanliga är att vi tvärtom agerar väldigt rationellt.

- Man jobbar på, ringer 112, talar kanske lugnande med drabbade och så vidare. Man tänker logiskt och gör rätt saker. Man vet inte ens varför eller var det kommer ifrån, men det finns ett logiskt tänkande inom oss som ofta släpps fram vid sådana situationer.

- När sedan räddningspersonalen kommer och tar över, när du är klar med ditt självpåtaga uppdrag, då först kommer den egna reaktionen, säger Vibeke Hyltén Cavallius.

Hur man reagerar är olika från person till person. Det kan vara att gråta, att darra, skrika, kräkas, bli kallsvettig, få hjärtklappning, bli nedstämd. Man mår dåligt, helt enkelt.

- I det läget är det väldigt viktigt att det finns någon som fångar upp dig, att du får någon att prata med, berättar Vibeke.

Lyssnare hjälper hjälparen ur krisen - fortsättning

- Alla reaktioner, oavsett vilka, är normala. Det är situationen du hamnat i som är onormal. Det är viktigt att komma ihåg. Hur vi reagerar beror mycket på vem man är, men att vi reagerar är både sunt, nyttigt och normalt, samt väldigt vanligt.

Viktigt att prata

Viktigt är också att vara medveten om att man behöver ventilerat det man varit med om. Och det behöver inte vara ett proffs som lyssnar, många gånger räcker det att prata med någon i familjen eller på jobbet. Huvudsaken är att den man talar med tar sig tid att lyssna.

En annan sak som kan underlätta bearbetningen är att få besked, få svar på undringar: vad hände sedan? Hur gick det för flickan, överlevde hon? Hur mår familjen? Den informationen är viktig och den kan man få via polis eller räddningspersonal. Ju mer klartext och fakta desto bättre.

- Det är ett bra sätt att få ett avslut på upplevelsen och kunna lämna det bakom sig, säger Vibeke.

Reaktion efter lång tid

Ibland händer det att man först en lång tid senare blir påmind om upplevelsen av någon anledning och reagerar kraftigt. Men det är inte ett dugg konstigt, och behöver inte heller vara speciellt allvarligt.

- Bara för att det gått lång tid betyder inte det att man hela tiden gått och burit på den här ångesten, att man mått dåligt utan att själv veta om det. Det kan istället vara en specifik situation eller ett speciellt minne som triggar igång upplevelsen på nytt, vilket beror på att händelsen inte var färdigbearbetad från början, säger Vibeke Hyllén Cavallius.

Även i ett sådant läge kan det ofta räcka att prata med någon. Ibland kan man känna att det inte räcker med vänner eller familj, att man vill ha någon utomstående att prata med,

---

Lyssnare hjälper hjälparen ur krisen - fortsättning

någon professionell. Då kan man exempelvis ta kontakt med en präst, sjukhuskuratorn eller ringa Röda Korsets telefonjour.

- Vår telefonjour handlar inte om terapi utan om medmänskligt stöd från personer som är utbildade i krishantering, säger Vibeke Hyltén Cavallius.

2 råd från Röda Korset

Vibeke Hyltén Cavallius, Röda Korset, tipsar:

1. Hitta någon att prata med som tar sig tid att lyssna. Och det behöver inte alltid vara proffs, det kan räcka med en vanlig medmänniska.
2. Se till att få klarhet i vad som hänt. Ge dig till känna redan på plats för att kunna ha en fortsatt kontakt med räddningsmanskapet.

Fotnot: Röda korsets telefonjour har telefonnummer 0771-900 800. Samtalet kostar som ett lokalsamtal och juren har öppet 14-22 måndag till lördag.

Kurser hjälper när du kommer först

Kurser hjälper när du kommer först

När du kommer till en olyckplats kan det vara svårt att veta hur man ska hjälpa. Men det går att förbereda sig.

- Ja, gå en kurs, uppmanar Nadia de Wall, lärare för Röda Korset som bland annat leder första hjälpen-utbildningar.

Första hjälpen är insatser du kan göra i väntan på ambulans, insatser som i vissa fall kan rädda liv. Att lära sig första hjälpen är inget man enbart kan läsa sig till. Det krävs övning. Första hjälpen-kurser anordnas bland annat av Röda Korset över hela landet. En grundkurs tar en heldag eller två halvdagar i anspråk.

- Det är också viktigt att man repeterar vad man lärt sig efter 1-1,5 år för att inte tappa kunskaperna. Det kommer också nya rön hela tiden, säger Nadia de Wall.

Liten risk för att göra fel

För den som vill lära sig mer finns också olika typer av påbyggnadskurser. Ett annat sätt att hålla kunskaperna levande är att gå med i någon av Röda Korsets första hjälpen-grupper som bland annat brukar aktiveras vid större evenemang.

Vad ska man göra när man kommer till en olycksplats och inte har några kunskaper i första hjälpen?

- Ta reda på hur många som är skadade, om det är vuxna eller barn, vilken typ av skador de har och ring sedan SOS Alarm. De kan sedan hjälpa dig vidare.

Många är rädda för att göra något eftersom de är rädda för att göra fel och kanske istället förvärra skadan.

- Det är ofta bättre att göra någonting än ingenting alls. Risken för att göra fel är liten, menar Nadia de Wall.

Kurser hjälper när du kommer först - fortsättning

Vill du veta mer om första hjälpen-utbildningar? Kontakta Röda Korset i din kommun.

Är jag skyldig att hjälpa till?

I Sverige är skyldigheten att ingripa inte reglerad i lag. Foto: Tomas Johansson

Är jag skyldig att hjälpa till?

Om du kommer först till en olycka har du enligt lag bara en enda skyldighet: att larma. Gör du inte det kan du straffas med böter. Men ingenstans är reglerat att du ska göra en insats, att du måste hjälpa till.

- Jag tror att så gott som alla försöker bidra på något sätt, att man gör så gott man kan. Det säger Torkel Schlegel, jurist på Räddningsverket.

- Vissa länder har reglerat skyldigheten att ingripa i lag, men jag tror inte på det. Det är svårt att lagstifta om etik och moral. Och skulle ett sådant tvång finnas måste man i varje fall ta hänsyn till individen: jag kanske blir så chockad att jag blir handlingsförlamad, säger Torkel Schlegel.

Undantag finns. Dels vid trafikolyckor, om du själv har del i olyckan, oavsett om den är ditt fel eller inte. Där är det reglerat i trafikförordningen att man "skall stanna och i mån av förmåga lämna hjälp". Ett annat specialfall är om det är du som har skuld till olyckan.

- Om du råkar tända eld på ett hus eller råkar knuffa någon i vattnet så är du skyldig enligt lag att hjälpa till och försöka minimera de skador du vållat, säger Torkel Schlegel.

Om du kommer först till en olycka har du enligt lag bara en enda skyldighet: att larma. Foto: Keith Samuelsson

Om jag hjälper till och förstör min Rolex eller missar mitt flyg - vilken möjlighet till ersättning har jag?

- Jag vet inte. Det finns inget speciellt föreskrivet om man som privatperson på frivillig basis hjälper till vid olyckor. Men om man ska tänka rent generellt så finns det en skadeståndslag som säger att den som vållat en skada ska ersätta denna inom rimligt orsakssamband.

Är jag skyldig att hjälpa till? - fortsättning

Om tredje part, det vill säga din Rolex, i ett sådant läge faller inom detta kan ju diskuteras, men det är inte alltför långsökt att tänka sig det.

- Ska jag vara ärlig tror jag att ersättningsfrågan ofta kommer i skymundan, jag tror inte folk bryr sig speciellt mycket. Det skulle i så fall vara i specialfall om man anser sig extra hårt drabbad. Mitt tips är att prata med försäkringsbolagen och se om de har någon policy kring detta.

Okej, då gör vi det.

(Läs vidare i artikeln "Försäkringsbolagen lovar ingen ersättning")

Försäkringsbolagen lovar ingen ersättning

Försäkringsbolagen lovar ingen ersättning

**Två av landets största försäkringbolag har fått svara på frågan:
Om jag hjälper till vid en olycka och förstör mina kläder, min dyra klocka
eller missar mitt flyg, får jag ersättning då?**

Så här svarade de:

Folksam (Håkan Franzén vid centrala skadeenheten)

- Det är faktiskt inte reglerat. Dessutom händer det väldigt sällan att folk kommer med sådana anspråk. Jag har aldrig varit med om det och då har jag ändå jobbat här ganska länge. Men skulle ett sådant fall dyka upp kan jag lova att vi skulle ha en särskild diskussion kring det.

Men vad tror du, skulle jag få ersättning?

- Det beror till viss del på vad som skulle blivit resultatet om du inte hjälpt till. Om du hindrar ett hus från att brinna ner kan vi säkert betala ut både det ena och det andra. Men det finns ingen policy, det är inte reglerat i lag, det finns ingen branschöverenskommelse. Man får helt enkelt lita till försäkringsbolagets goda vilja och omdöme.

- Ett par brallor lär knappast vara något problem, flygresan får man däremot före en diskussion kring.

If (Marianne Ahlbreg, pressekreterare)

- Det står ingenstans i våra villkor att våra försäkringar ska täcka den här typen av ersättningar, men oftast kan man nog säga att vi gör det. Om du till exempel är hemma hos en kompis och det börjar brinna och du släcker elden med din rock och hindrar huset från att brinna ner så ersätter vi givetvis rocken.

- Annars får man se det från fall till fall. Och oavsett vilket så medföljer ju alltid en självrisk, vanligtvis 1500 kronor.

Försäkringsbolagen lovar ingen ersättning - fortsättning

- Generellt vill jag svara ja på frågan. Det är viktigt för oss och handlar mer om goodwill än någonting annat. Däremot tror jag inte vi skulle ersätta för förlorad arbetsinkomst eller liknande, det måste nog handla om prylar och grejer.
